

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

**TREBALL FINAL DE GRAU EN
MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

**UNA PROPOSTA INCLUSIVA
PER A TREBALLAR LA
DIVERSITAT
AFECTIVO-SEXUAL AMB
L'ALUMNAT DE PRIMÀRIA**

Nom de l'alumne/a: Víctor Elices Domínguez

Nom del tutor/a de TFG: María Luisa García Baldán

Àrea de Coneixement: Didàctica i Organització Escolar

Curs acadèmic: 2021-2022

AGRAÏMENTS

Vull agrair a la meua tutora Marisa García Baldán per la confiança i seguretat que em va transmetre des d'un primer moment, per tota l'ajuda que m'ha proporcionat durant la realització del treball, pels consells i pels ànims que sempre m'ha donat.

A més, vull donar les gràcies a la meua professora de Didàctica de la Llengua i la Literatura Catalana, Consol Aguilar, per facilitar-me informació rellevant sobre el tema i per recomanar-me llibres de LIJ per tractar-lo a les aules.

ÍNDEX

Resum	3
1. Justificació	4
2. Marc teòric	5
2.1. Què és la diversitat afectivo-sexual?	5
2.2. És el mateix sexe i gènere?	5
2.2.1. Conceptes relacionats amb el gènere	6
2.2.2. La intersexualitat	7
2.3. Orientació sexual	7
2.3.1. Conceptes sobre l'orientació sexual	8
2.4. Assetjament escolar per identitat de gènere i sexual	9
3. Proposta didàctica	10
3.1. Participants	10
3.2. Objectius generals	10
3.3. Continguts	10
3.4. Metodologia	11
3.5. Temporalització	12
3.6. Desenvolupament de les sessions	12
3.7. Avaluació de la proposta	18
4. Conclusions	18
5. Bibliografia	20
6. Annexos	23

Resum

Aquest treball es tracta d'una proposta didàctica inclusiva cap a la diversitat afectivo-sexual per a l'alumnat de Primària. És inclusiva perquè té en compte la gran varietat d'identitats de gènere i orientacions sexuals, que es poden trobar en els escolars i, per tant, fomenta la no discriminació a ningú per la seua condició sexual. Abans de plantejar les sessions s'ha fet una àmplia revisió bibliogràfica per tal d'extraure informació rellevant sobre el tema. La proposta consta de deu sessions en les quals la metodologia és, principalment, participativa i s'utilitzen materials diversos com àlbums il·lustrats, notícies, curtmetratges, imatges, vídeos, jocs i fitxes. Tots ells facilitaran l'aprenentatge i la motivació de l'alumnat. En les dues últimes sessions es duran a terme accions solidàries que faran que l'experiència siga més significativa. A més, la proposta està dissenyada per a potenciar la capacitat reflexiva i el pensament crític dels xiquets i xiquetes, tan necessaris en la nostra societat. Un aspecte fonamental del treball és la legislació vigent respecte al tema, que es recull als annexos i serveix de justificació per a la implementació de la proposta. En definitiva, aquest Treball de Fi de Grau pot resultar un recurs molt útil per als docents per a educar en valors, com el respecte, la tolerància i l'empatia, que afavoreixen la correcta convivència en un món plural.

Paraules clau: proposta didàctica, escola inclusiva, diversitat, educació afectivo-sexual, alumnat de Primària, valors.

Abstract

This work is an inclusive teaching proposal on affective-sexual diversity for primary school pupils. It is inclusive because it takes into account the wide variety of gender identities and sexual orientations that can be found in schoolchildren and, therefore, encourages non-discrimination against anyone on the basis of their sexual condition. Before planning the sessions, an extensive bibliographical review was carried out to extract relevant information on the subject. The proposal consists of ten sessions in which the methodology is mainly participatory and uses a variety of materials such as illustrated albums, news, short films, images, videos, games and worksheets. All of them will facilitate the learning and motivation of the students. In the last two sessions, solidarity actions will be carried out to make the experience more meaningful. In addition, the proposal is designed to strengthen children's reflective capacity and critical thinking, which is so necessary in our society. A fundamental aspect of the work is the current legislation on the subject, which is included in the annexes and serves as justification for the implementation of the proposal. In short, this Final Degree Project can be a very useful resource for teachers to educate in values such as respect, tolerance and empathy, which favour proper coexistence in a pluralistic world.

Key words: didactic proposal, inclusive school, diversity, affective-sexual education, Primary school students, values.

1. Justificació

En aquest TFG es tracta un tema que és molt rellevant, però que, per desgràcia, és encara actualment un tema tabú per a la societat, ja que no es visibilitza ni es treballa com s'hi hauria a les escoles: l'educació afectivo-sexual.

Se sap que l'educació inclusiva està tenint cada vegada més importància dins del sistema educatiu. L'escola inclusiva és aquella que educa tot l'alumnat dins d'un únic sistema, proporcionant programes educatius apropiats, que siguin estimulants i adequats a les seues capacitats i necessitats, i qualsevol suport o ajuda que tant l'alumnat com el professorat puguen necessitar per tindre èxit. Però, a més, és una escola a la qual tots i totes pertanyen, on tot l'estudiantat és acceptat i secundat per tota la comunitat escolar en la satisfacció de les seues necessitats. (Stainback i Stainback, 1992)

Quan es parla d'escola inclusiva se sol fer referència a la inclusió de xiquets i xiquetes amb Necessitats Educatives Especials (NEE) i no tant a la diversitat afectivo-sexual. És l'escola la que deu adequar-se a tot l'alumnat, independentment de la seua condició física, emocional o intel·lectual, per això és necessari tractar aquestes qüestions, perquè l'escola siga plenament inclusiva.

Analitzant la nova llei educativa LOMLOE (*Ley Orgánica de Modificación de la LOE*), cal destacar alguns principis pedagògics respecte al tema que ens envolta. Primerament, el principi de qualitat de l'educació per tot l'alumnat, sense que existisca cap discriminació, entre altres motius, per orientació o identitat sexual. També, el principi d'igualtat que promou el desenvolupament de la igualtat de drets, deures i oportunitats i el respecte a la diversitat afectivo-sexual i familiar. A més, es fomenta l'educació afectivo-sexual adaptada al nivell maduratiu dels individus.

L'interés per aquest assumpte sorgeix de l'evident falta d'informació generalitzada. Aquesta desinformació fa que siguem ignorants i la ignorància ens fa sentir un cert rebuig cap a allò que desconeixem. És per això que crec que hui en dia segueix havent-hi animadversió per persones que tenen una orientació sexual o identitat de gènere diferent del que és comú.

Considere que si tots estiguérem més informats, sobretot els docents, podríem oferir als més menuts una educació de més qualitat en la qual predominaren valors com el respecte i la tolerància i es tinguera en compte i s'apreciara la diversitat.

L'escola és una de les institucions socials més importants, ja que té una gran repercussió en la vida de les persones, és per això que l'educació afectivo-sexual s'ha de desenvolupar en ella. Amb açò, contribuïrem al fet que totes les persones se senten en un espai segur i acceptades.

Amb l'experiència com a estudiant i l'experiència de pràctiques en centres educatius, també he observat la falta de recursos per treballar aquest tema a les aules. Per això, he vist convenient elaborar una proposta didàctica que, a més, em resultarà útil per poder dur-la a terme en un futur, quan siga mestre, amb el meu alumnat.

2. Marc teòric

2.1. Què és la diversitat afectivo-sexual?

Quan es parla de diversitat sexual es fa referència a les diferents maneres de manifestar afecte, amor, desig i les pràctiques sexuals cap a la resta de persones, independentment del seu sexe, sense limitar aquestes manifestacions a les relacions de parella entre homes i dones. O, dit d'una altra manera, es refereix a la gran quantitat de possibilitats d'assumir i viure la sexualitat.

El terme "diversitat sexual" qüestiona la idea que sols hi ha una forma d'exercir la sexualitat, que seria l'heterosexual, i fa veure la presència de nombroses formes d'expressar-la. Cap d'aquestes ha de ser causa de discriminació, ja que es tracta de respectar la integritat i els drets de les persones (Consejo Nacional para Prevenir la Discriminación, 2012).

Es pot dir que el terme "diversitat afectivo-sexual" és completament inclusiu, ja que caben totes les persones, considerant que cadascú exerceix les seues relacions afectives i sexuals d'una forma diferent de la resta.

De manera un poc més informal també se sol utilitzar el terme "LGTBI" per referir-se al col·lectiu de lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals i intersexuals, però, no és del tot inclusiu, ja que, com veurem més avant, existeix un ampli ventall d'identitats i orientacions sexuals. Per això, el més correcte seria emprar el terme "LGTBI+", que engloba totes les possibilitats. És un xicotet detall, però que pot significar molt per a aquelles persones que no se senten prou representades amb les sigles sense el signe "+".

2.2. És el mateix sexe i gènere?

De vegades, tendim a confondre els termes "sexe" i "gènere" i això ens fa utilitzar-los indistintament, la qual cosa pot donar lloc a confusió. Per això, és necessari conèixer què vol dir cadascun d'ells.

El sexe fa referència a les característiques biològiques i físiques que diferencien als individus entre homes i dones. Aquestes peculiaritats són, per exemple, els genitals, les hormones o els cromosomes. En canvi, el terme "gènere" es refereix al conjunt d'actituds, pensaments i comportaments assignats per la societat en funció de si les persones pertanyen al sexe masculí o al femení (Colás, 2007). Aquestes expectatives i construccions socials formen els estereotips de

gènere, que marquen el rol d'una persona segons el seu sexe i que, en molts casos, generen discriminació i desigualtat.

Quan es parla de gènere també cal saber conceptes com "identitat de gènere" i "expressió de gènere". La identitat de gènere és la percepció que cada persona té sobre el seu gènere la qual pot correspondre o no amb el sexe assignat al naixement (González, 2017). Com veurem en l'apartat següent, el gènere no sols es limita a classificar-se en home i dona, sinó que hi ha més opcions.

Pel que fa a l'expressió de gènere, és la manifestació o externalització del gènere mitjançant l'aparença física, la vestimenta i accessoris, i conductes (com la manera de parlar) que expressen aspectes de la identitat. Hi ha diversos tipus d'expressió de gènere: masculina, femenina i andrògina. Aquesta última és la combinació de trets masculins i femenins. Cal destacar que l'expressió de gènere pot ajustar-se o no a la identitat de gènere d'una persona.

2.2.1. Conceptes relacionats amb el gènere

Agènere: Identitat d'una persona que no es reconeix amb cap gènere (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.9).

Bigènere: Persones que tenen una identitat o expressió de gènere que és tant masculina com femenina, bé de manera simultània o bé alternada. Tot i que, també es pot utilitzar aquest terme per descriure una propensió a moure's entre el comportament masculí i femení, depenent del context (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.10).

Binari: És la idea que únicament existeixen dos gèneres en les societats, femení i masculí, determinats en el moment de naixement les persones, com a homes i com a dones (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.10).

Cisgènere: Terme que s'usa per a referir-se a les persones que presenten correspondència entre la seua identitat de gènere i el seu sexe assignat en naixement (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.11).

Disconformitat de gènere: "Grau en què la identitat de gènere, el rol, o l'expressió d'una persona difereixen de les normes que s'esperen per al seu gènere. No totes les persones transgènere estan disconformes amb el gènere, ni totes les persones disconformes amb el gènere s'identifiquen com a transgènere" (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.13).

Disfòria de gènere: És el malestar psicològic que poden patir les persones fruit de la incongruència entre el sexe assignat en naixement i la identitat de gènere (Turban, 2020).

Genderqueer: Terme alternatiu per a denominar a una persona que no accepta el model binari de presumpció de gènere vigent en la societat (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.16).

Gènere fluid: Persona que no se sent identificada amb una única identitat de gènere, sinó que pot canviar entre masculí i femení o altres. Poden canviar-se d'identitat sovint, segons el context. També és definit com a gènere inestable (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.16).

Intergènere: Identitat de gènere que fa referència a una persona que no es considera cisgènere, però pot ser una combinació de gèneres, agènere, gènere fluid o estar en un altre lloc dins de les possibilitats del gènere. També s'anomena gènere intermedi i és equivalent al *genderqueer* (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.18).

Transgènere: Persona la identitat o l'expressió de gènere de la qual no coincideix amb el sexe assignat en nàixer. El terme comprén a transsexuals, però no sols a aquests. Cal saber que no totes les persones transgènere modifiquen els seus cossos amb hormones o cirurgies (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.24).

Transsexual: El terme descriu a les persones que desitgen canviar o que han canviat els seus caràcters sexuals per mitjà d'intervencions mèdiques (hormones i/o cirurgia) per fer concordar el seu cos amb el sexe o gènere amb el qual se senten identificats (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.24).

2.2.2. La intersexualitat

La intersexualitat no està inclosa dins de l'apartat anterior, ja que no fa referència al gènere, fa referència al sexe. Per entendre-ho, a continuació s'explica què és.

Es pot definir com: "Possessió de característiques físiques de tots dos sexes". Les persones intersexuals naixen amb òrgans reproductors que presenten una forma confusa i, per tant, no s'ajusten a la típica classificació "dona/home". De manera vulgar també se'ls coneix com a hermafrodites (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.18). Habitualment, el sexe de naixement de molts bebès que naixen intersexuals es defineix amb intervencions quirúrgiques, però açò pot provocar disfòria de gènere en un futur.

2.3. Orientació sexual

L'orientació sexual es refereix a l'atracció emocional i física d'una persona cap a altres del mateix sexe i/o del sexe oposat, així com a la falta d'interés o atracció sexual. L'orientació sexual no és el mateix que conducta sexual perquè fa referència als sentiments i l'autoconcepte. No sempre les persones expressen la seua orientació sexual en les seues conductes (APA, 2013).

Segons l'APA, hi ha diverses teories sobre els orígens de l'orientació sexual d'una persona. Hui en dia, la majoria dels investigadors coincideixen que l'orientació sexual siga, possiblement, fruit d'una interrelació complexa de factors cognitius, biològics i de l'entorn. En moltes persones, l'orientació sexual es configura a una edat primerenca. També, existeixen evidències que suggereixen que la biologia, inclosos els agents innats, hormonals o genètics exerceixen un paper considerable en la sexualitat d'una persona.

Cal ser conscients que, segurament, existeixen diversos motius per a l'orientació sexual d'una persona i que poden ser diferents per a cada persona. A més, està demostrat que l'orientació sexual no és una elecció conscient que es pugui canviar voluntàriament ni tampoc amb teràpies.

2.3.1. Conceptes sobre l'orientació sexual

Androsexual: Atracció sexual cap a homes o persones amb expressió de gènere masculina (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.9). Es diferencia del terme "gai" en el fet que, en aquest últim, la persona s'ha d'identificar com a home, mentre que si la persona és no binària, el més correcte és usar el terme "androsexual".

Asexual: És la falta d'atracció sexual cap a altres persones (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.9).

Bisexual: Persona que se sent atreta sexual i/o emocionalment per persones d'ambdós sexes (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.10).

Demisexual: Persona que no sent atracció sexual a no ser que cree un fort vincle emocional amb algú (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.12).

Ginosexual: Atracció sexual cap a dones o persones amb expressió de gènere femenina. Es diferencia del terme "lesbiana" en el fet que, en aquest últim, la persona s'ha d'identificar com a dona, mentre que si la persona és no binària, el més correcte és usar el terme "ginosexual".

Heterosexual: Persona que sent atracció física i emocional cap a les persones del sexe oposat (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.17).

Homosexual: Persona que sent atracció física i emocional per persones del mateix sexe. En el cas de les dones, serien lesbianes o, en el cas dels homes, gais (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.17).

Pansexual: Persona que es sent atreta per una altra persona sense importar el sexe, gènere, identitat de gènere, orientació sexual o rols sexuals. També es pot dir omnisexual (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, 2018; p.20).

2.4. Assetjament escolar per identitat de gènere i sexual

L'assetjament escolar, també conegut com a *bullying*, no és qüestió d'agressions esporàdiques, sinó tot el contrari, aquest suposa comportaments freqüents d'intimidació i exclusió a partir d'un desequilibri de domini en les relacions interpersonals i per ser premeditat, sense mitjançar provocació, persistent i personalitzat (Del Barrio et al., 2003). Inclou qualsevol forma de maltracte físic, verbal o psicològic que té lloc entre l'alumnat de centres educatius.

Les dades de l'informe de la UNESCO (2018) mostren que quasi un de cada tres estudiants de tot el món (32%) ha patit assetjament per part dels seus companys. Així mateix, el 36% ha estat implicat en baralles físiques amb altre estudiant almenys una vegada.

L'alumnat que freqüentment és objecte d'assetjament forma part de grups minoritaris o estigmatitzats per la societat. També el solen patir persones amb característiques individuals per les quals són percebudes com a indesitjables i/o negatives, com pot ser el sobrepès, defectes en la parla o una orientació sexual diferent de l'heterosexual.

L'assetjament escolar LGTB-fòbic es dirigeix, concretament, a persones amb identitat de gènere i opció sexual no heteronormatives. En molts casos, aquestes víctimes dubten compartir-ho a casa per temor que les seues famílies no els donen suport. Sofrir aquest tipus d'assetjament té unes conseqüències directes sobre el benestar psicosocial de la persona afectada, com per exemple, problemes d'autoestima, d'autoacceptació, insomni, estrés, depressió, menor rendiment acadèmic i, en els casos més greus, la temptativa de suïcidi o, inclús l'execució d'aquest.

A l'hora de prendre mesures contra l'assetjament per homofòbia i transfòbia, el primer obstacle que es troba és la invisibilització. Hi ha una propensió a no reconèixer els casos de violència amb un origen d'homofòbia o transfòbia, bé perquè no es distingeixen com a situacions de discriminació o bé perquè no es percep l'homofòbia que produeix eixa situació. Un altre inconvenient és pensar que certes creences polítiques o religioses legitimen aquest tipus de discriminació (Pichardo et al., 2015).

Tot i que a Espanya, el nombre de delictes d'odi per orientació o identitat sexual ha baixat respecte als anys 2013 i 2014 (en 2013 un 38,6%, en 2014 un 39,9% i en 2020 un 19,8%), no ens podem permetre relaxar-nos fins a aconseguir que no s'origini cap classe de discriminació o agressió. Com a futurs docents, tenim la gran responsabilitat de tractar de previndre qualsevol tipus d'assetjament i, en cas de detectar-ne, intervindre immediatament. Si no actuem quan els xiquets i xiquetes són menuts, potser quan siguin majors ja siga massa tard. D'ahí la importància de l'educació, l'objectiu de la qual hauria de ser ensenyar a respectar i valorar la diversitat. Tal com diu la UNESCO (2018), "cap país pot aconseguir una educació inclusiva i equitativa de qualitat si els estudiants experimenten violència a l'escola".

3. Proposta didàctica

Es tracta d'una proposta hipotètica, ja que no s'ha dut a terme en cap aula. S'ha dissenyat amb la intenció d'ampliar el ventall de recursos per treballar a les escoles un tema tan rellevant i necessari com és la diversitat afectivo-sexual. Està basada en la legislació vigent a nivell internacional, nacional i autonòmic (*annex 1*).

3.1. Participants

Aquesta proposta va dirigida a l'alumnat d'educació Primària, més concretament, a xiquets i xiquetes d'a partir del tercer curs, ja que en aquestes edats el nivell cognitiu està més desenvolupat, per exemple, són més lògics, menys egocèntrics i són capaços i capaces de processar millor la informació. Així doncs, per dur-la a terme amb l'estudiantat de cursos inferiors (1r i 2n), segurament, caldria fer adaptacions.

La intenció és que la proposta siga flexible en el sentit que no es limita a un o dos cursos únicament, sinó que és assequible per a la majoria d'ells.

3.2. Objectius generals

- Distingir entre identitat de gènere, expressió de gènere, sexe i orientació sexual.
- Visibilitzar les persones LGTBI+.
- Valorar la diversitat com un aspecte positiu.
- Fomentar el respecte per la diversitat afectivo-sexual.

3.3. Continguts

Contingut principal:

- La diversitat afectivo-sexual.

Continguts específics:

- Tipus de famílies (nuclear, reconstituïda, extensa, monoparental, homoparental i adoptiva).
- Identitat de gènere (dona, *GenderQueer* i home).
- Expressió de gènere (femenina, andrògina i masculina).
- Sexe (femella, intersexual i mascle).
- Orientació sexual (heterosexual, homosexual, bisexual, asexual, pansexual i demisexual).
- Assetjament escolar per identitat de gènere i sexual.
- Visibilització la diversitat afectivo-sexual.
- Inclusió.
- LGTBIfòbia.
- Personatges històrics LGTB.

- Legislació dels diferents països respecte als drets LGTBI+.

Continguts complementaris:

- Adopció.
- Delictes d'odi a Espanya.

3.4. Metodologia

La metodologia que s'empra en aquesta proposta és, sobretot, participativa, és a dir, l'alumnat té un paper actiu en la construcció del seu propi aprenentatge. El que es pretén és no reproduir la típica xarrada en la qual l'alumnat quasi no participa i té un paper passiu, ja que açò no beneficia. Qui dirigeix les sessions té la responsabilitat de crear un ambient de confiança perquè se senten còmodes i disposats a participar.

La proposta també intentarà apropar-se al context de l'alumnat i partir d'experiències personals i pròximes perquè l'aprenentatge siga significatiu. Es proporcionarà material visual, escrit i audiovisual per familiaritzar-se amb el tema, treballar l'empatia i que vegem que la diversitat afectivo-sexual és una realitat, que no es tracta de cap invenció.

En algunes ocasions treballaran individualment, altres per parelles, altres en grups de 4 o 5 persones i altres com a grup classe. Açò és necessari per a posar en pràctica diverses destreses com l'autonomia i la responsabilitat en el cas del treball individual i, en el cas del treball en grup, el sentit de pertinença i l'ajuda mútua. També es farà ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC), que serviran de gran ajuda per a crear interès en l'alumnat i per a cercar informació necessària.

A més, es fomentarà la capacitat crítica i reflexiva en totes les sessions mitjançant preguntes que se'ls plantejaran, pluges d'idees o debats. Així, l'aula es convertirà en un espai dialògic inclusiu on tots i totes podran fer les seues aportacions, que, al mateix temps, enriquiran a la resta de companys i companyes.

Els debats assemblearis són una ferramenta perfecta per aprendre també a respectar els torns de paraula i perquè el/la docent aprenga del seu estudiantat. Cal tenir en compte que és possible que algú faça comentaris o expresse opinions no desitjables i negatives cap a la diversitat afectivo-sexual. En aquest cas, el mestre/a haurà d'intervindre i contraargumentar eixos pensaments plantejant qüestions que facen reflexionar i posar-se en el lloc dels altres.

En les dues últimes sessions, es duran a terme accions solidàries per visibilitzar i mostrar respecte i tolerància cap a la diversitat afectivo-sexual. Aquest tipus d'activitats solen resultar molt motivadores per als xiquets i xiquetes i ajuden que troben un sentit a tot el treball que s'ha fet abans.

3.5. Temporalització

Aquesta proposta didàctica està plantejada per dur-la a terme en 10 sessions amb una duració de 45 minuts cadascuna. A més, està pensada per fer una sessió cada setmana, de manera seguida, ja que deixar molt de temps entre una sessió i una altra suposaria una discontinuïtat i inestabilitat per a res desitjables si el que es vol és que l'aprenentatge siga significatiu i l'experiència tinga sentit. Per tant, seria convenient que es realitzara al llarg d'un trimestre, sense tindre vacances llargues pel mig.

Tenint en compte que la proposta ocuparà més de dos mesos, la intenció és que la temporalització siga flexible, és a dir, que es puga realitzar en el període de temps (trimestre) i el dia de la setmana que el tutor o tutora estime més oportú. Com que un dels objectius és que es porte a terme per la major quantitat de mestres possible, establir un període de temps i un dia de la setmana determinats seria condicionar i limitar la seua posada en pràctica i interferir en les programacions de cada docent.

La justificació d'aquesta temporalització és que cal educar en diversitat afectivo-sexual de forma prolongada durant el curs, de poca utilitat resulten les xarrades aïllades que es fan de manera puntual als centres educatius. És un tema transversal rellevant que cal tractar a sovint per a aconseguir la plena inclusió.

3.6. Desenvolupament de les sessions

Sessió 1	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none">- Entendre què és la diversitat afectivo-sexual.- Reconèixer i identificar els diferents tipus de família.- Reflexionar sobre la diversitat afectivo-sexual.- Respectar la diversitat familiar.
Continguts	<ul style="list-style-type: none">- Diversitat afectivo-sexual.- Tipus de famílies.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa. També, es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant pluges d'idees en les quals podran fer aportacions sobre el tema i parlar de la seua pròpia experiència. A més, es fomentarà l'aprenentatge mitjançant el joc i el treball en equip.
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	En primer lloc es farà una pluja d'idees per tal d'activar els coneixements previs que tenen sobre el tema. Per a açò, se'ls poden plantejar algunes preguntes com: "Us sona el concepte de diversitat afectivo-sexual? Què sabeu sobre açò? Penseu que totes les relacions amoroses o íntimes tenen lloc entre un home i una dona?"

	<p>Després que l'alumnat faça les seues aportacions, se'ls explicaran alguns conceptes bàsics com: identitat i expressió de gènere, sexe i orientació sexual, amb ajuda d'un suport visual (<i>annex 2</i>) que es pot projectar en la pissarra digital.</p> <p>A continuació, se'ls formularà una pregunta: "Penseu que només existeix un model de família?" Aquesta té la finalitat d'introduir a l'alumnat en un aspecte molt important i pròxim a ells com és la família. Quan hagen respost a la pregunta, es visualitzarà un vídeo de lliure accés a YouTube sobre els tipus de famílies (https://www.youtube.com/watch?v=3Ph23pQgkI4). Després es procedirà a comentar allò que han vist en el vídeo i també se'ls pot preguntar si coneixen alguna família d'algun tipus que no siga la nuclear i que parlen des de la seua pròpia experiència.</p> <p>Finalment, tota la classe jugarà a diversos jocs, creats amb <i>Wordwall</i>, sobre els tipus de família. Jugarà tota la classe a la vegada per equips, utilitzant la pantalla digital. Cada grup (4 o 5 persones) tindrà una jugada per torn per seleccionar l'opció que creguen correcta i sempre se seguirà el mateix ordre de participació. Es jugarà tants torns com siga necessari fins a completar el joc. Tot i que hi ha diversos modes de joc (parelles iguals, unir les correspondències, buscar la coincidència o qüestionari, entre altres), l'objectiu en tots és el mateix, identificar els diferents tipus de família. La quantitat de modes de joc que es jugaran dependrà del temps del qual es dispose.</p> <p>https://wordwall.net/es/resource/28751397</p>
Recursos	<p>Recursos espacials: Aula.</p> <p>Recursos personals: El/la docent.</p> <p>Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector i pissarra digital.</p>
Observacions	<p>En el desenvolupament del joc, es tractarà que cada torn intervinga un membre del grup diferent per tal de fomentar la major participació possible de l'alumnat.</p>

Sessió 2	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Entendre què és la família homoparental. - Reconéixer i identificar el model de família homoparental. - Reflexionar sobre l'homosexualitat. - Respectar l'homosexualitat.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Família homoparental. - Adopció.
Metodologia	<p>La metodologia serà activa i participativa. A més, es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant un debat assembleari en el qual puguen expressar-se i intercanviar opinions. D'aquesta manera,</p>

	tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres.
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	<p>En aquesta sessió es treballarà sobre l'àlbum il·lustrat <i>Tres con Tango</i>, la sinopsi del qual es troba en l'<i>annex 3</i>.</p> <p>En primer lloc, es prepararà l'espai movent les taules i cadires cap a un costat per tal que l'alumnat i el/la docent puguin seure al sòl formant un rogle. Una vegada s'ha fet açò, es comença presentant el títol i la portada, deixant que els xiquets i xiquetes formulen hipòtesis sobre de què pot tractar el llibre. Cal deixar clar a l'estudiantat que si en algun moment de la lectura no entenen alguna cosa, poden interrompre per preguntar. A continuació, és el moment de comprovar si eixes hipòtesis eren certes procedint a la lectura en veu alta per part del docent. En acabar de llegir el llibre, es farà un debat assembleari en el qual tots poden participar respectant els torns de paraula que marcarà el/la docent. L'alumnat compartirà amb la resta d'iguals les seues opinions i sentiments que els haja generat la història.</p>
Recursos	<p>Recursos espacials: Aula.</p> <p>Recursos personals: El/la docent.</p> <p>Recursos materials: Àlbum il·lustrat <i>Tres con Tango</i>.</p>
Observacions	<p>En el debat posterior a la lectura, si s'observa que l'alumnat no es mostra molt participatiu caldrà formular preguntes perquè les responguen o reflexionen sobre elles. Com a suggeriment, es poden fer les següents preguntes: "Penseu que també són possibles les relacions homosexuals entre els animals? Què creieu que fan les persones homosexuals per tindre fills? Què us sembla?"</p>

Sessió 3	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Reflexionar sobre l'homosexualitat. - Respectar l'homosexualitat.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Lesbianisme. - Amor sense prejudicis.
Metodologia	<p>La metodologia serà activa i participativa. A més, es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant un debat assembleari en el qual puguin expressar-se i intercanviar opinions. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres.</p>
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	<p>En aquesta sessió es treballarà sobre l'àlbum il·lustrat <i>Titiritesa</i>, la sinopsi del qual es troba en l'<i>annex 4</i>.</p> <p>En primer lloc, es prepararà l'espai movent les taules i cadires cap a un</p>

	<p>costat per tal que l'alumnat i el/la docent puguem seure al sòl formant un rogle. Una vegada s'ha fet açò, es comença presentant el títol i la portada, deixant que els xiquets i xiquetes formulen hipòtesis sobre de què pot tractar el llibre. Cal deixar clar a l'estudiantat que si en algun moment de la lectura no entenen alguna cosa, poden interrompre per preguntar. A continuació, és el moment de comprovar si eixes hipòtesis eren certes procedint a la lectura en veu alta per part del docent. En acabar de llegir el llibre, es farà un debat assembleari en el qual tots poden participar respectant els torns de paraula que marcarà el/la docent. L'alumnat compartirà amb la resta d'iguels les seues opinions i sentiments que els haja generat la història.</p>
Recursos	<p>Recursos espacials: Aula. Recursos personals: El/la docent. Recursos materials: Àlbum il·lustrat <i>Titiritesa</i>.</p>
Observacions	<p>En el debat posterior a la lectura, si s'observa que l'alumnat no es mostra molt participatiu caldrà formular preguntes perquè les responguen o reflexionen sobre elles. Com a suggeriment, es poden fer les següents preguntes: "Penseu que els noms dels regnes tenen algun significat? Considereu que és correcte imposar a algú el que ha de fer en la seua vida personal?"</p>

Sessió 4	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Prendre consciència sobre el <i>bullying</i> LGTBIfòbic. - Desenvolupar un pensament crític sobre els estereotips de gènere. - Respectar les diferents identitats i expressions de gènere.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Assetjament escolar per identitat de gènere i sexual. - Identitat i expressió de gènere.
Metodologia	<p>La metodologia serà activa i participativa, sent ells i elles qui plantegen les preguntes als companys i companyes. A més, es promourà el treball en grup i la capacitat reflexiva de l'alumnat.</p>
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	<p>En primer lloc es farà una activitat prèvia per tal d'introduir a l'alumnat en el tema. Es projectarà una imatge (<i>annex 5</i>) que correspon al curtmetratge <i>Vestido Nuevo</i> i es farà una pluja d'idees col·lectiva en la qual l'alumnat formularà hipòtesis sobre quina pot ser la temàtica. El/la docent no donarà la solució a les seues aportacions, sinó que serà el mateix alumnat qui ho descobreisca visualitzant el curtmetratge.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=LVdfnQPUYLY</p> <p>Una vegada vist el vídeo, per grups (4 o 5 persones) hauran de pensar un parell de preguntes sobre el curtmetratge per a després dir-les en</p>

	veu alta i que els companys i companyes les responguen. Si els resulta més fàcil per recordar-se de les preguntes, les poden anotar en un full de paper.
Recursos	Recursos espacials: Aula. Recursos personals: El/la docent. Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector i pissarra digital.
Observacions	En la pluja d'idees prèvia a la visualització, es poden plantejar les següents preguntes a l'alumnat: "Què us suggereix aquesta imatge? On creieu que té lloc? Quin penseu que és el tema?" En l'activitat posterior de fer preguntes, s'ha de deixar clar que han de ser tan rellevants com siga possible per poder reflexionar sobre allò que han vist. A més, el/la docent també pot afegir algunes com: "Què us sembla l'actitud de normalitat que mostra Mario? En què creieu que pensa el pare quan li posa la jaqueta? Com reaccionaríeu vosaltres si algun company o companya vinguera a classe amb vestimenta diferent del que estem acostumats?"

Sessió 5	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Prendre consciència sobre el <i>bullying</i> LGTBIfòbic. - Desenvolupar un pensament crític sobre els estereotips de gènere. - Respectar les persones transgènere.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Assetjament escolar per identitat de gènere i sexual. - Identitat i expressió de gènere.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa. A més, es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant un debat assembleari en el qual puguen expressar-se i intercanviar opinions. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres.
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	<p>Es començarà preguntant a l'alumnat si recorden el que es va fer la sessió anterior per tal de refrescar les idees i relacionar-les amb el que es farà en aquesta sessió.</p> <p>Es treballarà a classe una notícia que tracta una situació semblant a la del curtmetratge, però que, en aquest cas, la reacció del professorat és diferent. Es llegirà de manera conjunta i en veu alta la notícia (es pot llegir des de la pantalla digital, imprimir-la o, si cada alumne/a té la seua pròpia tauleta, la pot llegir d'ahí).</p> <p>https://www.elperiodicomediterraneo.com/sociedad/2021/12/16/maestro-s-colegio-lepe-clase-falda-60744401.html</p> <p>Després es farà un debat assembleari per intercanviar idees. L'alumnat</p>

	podrà expressar la seua opinió sobre la lectura i quins sentiments els ha generat. A més, si volen, poden aportar experiències personals o de gent que coneixen al respecte.
Recursos	Recursos espacials: Aula. Recursos personals: El/la docent. Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector i pissarra digital.
Observacions	Si s'observa que el debat no funciona com hi hauria, caldrà que el/la docent plantege preguntes perquè l'alumnat reflexione i tracte de respondre. Com per exemple: "Què us sembla la resposta del professorat d'eixa escola? Si haguéreu sigut els mestres haguéreu fet el mateix? Penseu que hi ha vestimenta, accessoris, joguets o colors que sols poden utilitzar xics o sols xiques?"

Sessió 6	
Objectius didàctics	- Prendre consciència sobre les dificultats amb què es troben les persones trans per canviar la seua identitat en els documents oficials. - Respectar les persones transsexuals.
Continguts	- Identitat de gènere. - Transsexualitat.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa. Es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant preguntes que els faran pensar i podran respondre. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres.
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	Es començarà preguntant a l'alumnat si recorden el que es va fer la sessió anterior per tal de refrescar les idees i relacionar-les amb el que es farà en aquesta sessió. Es llegirà de manera conjunta i en veu alta una notícia sobre el cas d'una dona transsexual. Es pot llegir des de la pantalla digital, imprimir-la o, si cada alumne/a té la seua pròpia tauleta, la pot llegir d'ahí. https://www.lasexta.com/noticias/sociedad/transexual-logra-cambiar-no-mbre-dni-hormonarse-casi-anos-despues-intentar-someterse-tratamiento-luchado-toda-vida-esto_201807155b4b389c0cf24aab259931dd.html A continuació, s'obrirà el torn de preguntes o comentaris per si algun/a alumne/a vol fer alguna aportació respecte al que han llegit.
Recursos	Recursos espacials: Aula. Recursos personals: El/la docent. Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector i

	pissarra digital.
Observacions	Després de llegir la notícia, si l'alumnat no es mostra molt participatiu, s'hauran de plantejar qüestions respecte al tema per fer-los reflexionar. Com per exemple: "Penseu que la família ha de donar suport a aquestes persones? I què dieu del suport mèdic? Creieu que és justa la discriminació laboral que ha patit aquesta persona? Com definiríeu la seua història personal?"

Les sessions 7 (*annex 6*), 8 (*annex 8*), 9 (*annex 10*) i 10 (*annex 11*) es troben als annexos per la falta d'espai en el cos del treball.

3.7. Avaluació de la proposta

L'avaluació de la proposta didàctica serà contínua, és a dir, en cada sessió s'avaluarà a l'alumnat per tal de veure el seu progrés. Però els xiquets i xiquetes no seran conscients que se'ls estarà avaluant, ja que no se'ls farà cap examen ni cap tipus de prova angoixosa per comprovar els seus coneixements.

La tècnica d'avaluació que emprarà el/la docent serà l'observació directa i, en finalitzar les sessions, usarà un registre d'observació (*annex 13*) com a instrument d'avaluació perquè quede constància d'allò que ha observat. En cap moment es pretén posar una nota numèrica, ja que, en aquest cas, no seria una avaluació objectiva ni justa.

A més, l'alumnat realitzarà un qüestionari d'autoavaluació (*annex 12*) perquè prenguen consciència del seu progrés en l'aprenentatge. També avaluaran la programació i plantejaran propostes de millora. L'esmentat qüestionari serà anònim per a garantir la major sinceritat possible, si posaren el seu nom estarien condicionats al saber que després el/la docent ho llegirà i de res serviria fer-lo.

4. Conclusions

Després d'investigar i buscar recursos de Literatura Infantil i Juvenil (LIJ) en referència a la diversitat afectivo-sexual, m'ha sorprès el fet que hi haja molt escassos llibres sobre bisexualitat per a xiquets i xiquetes de Primària. De fet, no he pogut fer servir cap en la proposta didàctica, ja que els pocs que he trobat estaven adreçats a joves a partir de dotze anys. Açò mostra la gran invisibilització que, encara hui en dia, aquest sector en concret del col·lectiu pateix.

Molts són els organismes internacionals que advoquen perquè els xiquets i xiquetes reben educació afectivo-sexual en els centres educatius com, per exemple, l'OMS, l'UNICEF i la UNESCO. Açò es deu als múltiples beneficis que s'han demostrat, ja que, segons l'informe *Orientaciones técnicas internacionales sobre educación en sexualidad* de la UNESCO (2018),

fomenta la igualtat i el respecte cap a la diversitat, permet reconèixer i previndre abusos i desenvolupa l'autoestima de l'alumnat i la confiança en si mateix, entre altres.

Un dels arguments utilitzats per aquelles persones que atempten contra els drets i llibertats entorn d'aquest aspecte és que es tracta tot d'un invent dels humans i que, per tant, és antinatural. Aquest queda desmuntat per investigacions objectives com les de l'Associació Americana de Psicologia que confirmen que les persones homosexuals no sofreixen cap malaltia mental i que són capaces, com les heterosexuales, de construir relacions, matrimonis i famílies estables.

Com a futurs i futures docents, tenim l'obligació ètica de tractar la diversitat afectivo-sexual a les aules, no podem seguir invisibilitzant aquesta realitat i, sobretot, hem d'ensenyar al nostre alumnat a apreciar la diversitat, que és l'essència de la nostra societat. Si volem construir una societat lliure de violència i discriminació, el punt de partida és l'educació; per això, hem d'estar involucrats i ben formats en aquest aspecte.

Precisament, pel que fa a la formació, fins a aquest curs tenia molt poca formació respecte al tema. Però després d'haver llegit articles, revistes i altres documents per a fer aquest TFG, he ampliat els meus coneixements. A més, també m'ha ajudat cursar aquest últim semestre del grau l'assignatura de Didàctica de la Llengua i la Literatura Catalana en la qual s'han tractat diversos temes d'interès social com la igualtat de gènere, la diversitat sexual, la diversitat cultural i alguns més.

Per finalitzar, he de dir que, personalment, estic molt orgullós del treball realitzat perquè crec que és un treball completament necessari i que estic convençut que serà molt profitós per als docents. De vegades, no se sap com es poden tractar aquests temes a les aules, inclús es té por de fer-ho pel què diran, sobretot els pares, mares i inspectors/es. Vull animar a totes les persones que es dediquen a l'ensenyament a què no dubten en treballar la diversitat afectivo-sexual amb el seu alumnat, ja que és una necessitat social i la legislació vigent dona suport a aquest tipus d'accions educatives.

5. Bibliografía

- Álvarez Bernardo, G., Lara Garrido, A. S., & García Berbén, A. B. (2017). Acoso escolar LGB-Fóbico. Implicaciones y estrategias para combatirlo. *Hachetetepe. Revista científica de educación y comunicación*, 2(15), 65–76. <https://doi.org/10.25267/hachetetepe.2017.v2.i15.7>
- American Psychological Association. (2013). *Orientación sexual y identidad de género*. <https://www.apa.org/>. Recuperado 22 de enero de 2022, de <https://www.apa.org/topics/lgbtq/sexual>
- American Psychological Association (2015). Guidelines for psychological practice with transgender and gender nonconforming people. *American Psychologist*, 70, 832-864. <https://www.apa.org/practice/guidelines/transgender.pdf>
- Colás Bravo, Pilar (2007). La construcción de la identidad de género: Enfoques teóricos para fundamentar la investigación e intervención educativa. *Revista de Investigación Educativa*, 25(1),151-166. [fecha de Consulta 22 de Enero de 2022]. ISSN: 0212-4068. Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=283321895010>
- Consejo Nacional para Prevenir la Discriminación. (2012). *Guía para la acción pública: contra la homofobia*. [conapred.org.mx](http://www.conapred.org.mx). http://www.conapred.org.mx/documentos_cedoc/14%20GAP_HOMO_WEB_Ax.pdf
- Del Barrio, C.; Martín, E.; Almeida, A. y Barrios, A. (2003). «Del maltrato y otros conceptos relacionados con la agresión entre escolares, y su estudio psicológico» en *Infancia y Aprendizaje: Journal for the Study of Education and Development*, 26:1, 9-24.
- Educación afectivo-sexual, motivos y medidas para ofrecerla. (s/f). Educaweb.com; Educaweb. Recuperado el 21 de diciembre de 2021, de <https://www.educaweb.com/noticia/2020/02/27/educacion-afectivo-sexual-motivos-medidas-ofreerla-19102/>
- González Ramos, Y. (2017). La construcción de la identidad de género: fundamentos teóricos y metodológicos. *Revista Sexología y Sociedad*, 23(1), 27–37. <https://www.medigraphic.com/pdfs/revsexsoc/rss-2017/rss171d.pdf>
- Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. (2020). *Boletín Oficial del Estado*, 340, sec. I, de 30 de diciembre de 2020, 122868 a 122953. <https://www.boe.es/boe/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264.pdf>

- Martínez-Agut, M. P. (2021). Análisis de la LOMLOE (Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de educación) y su repercusión en los profesionales de la educación no formal: equidad, inclusión, servicio a la comunidad (APS), educación para la sostenibilidad y la ciudadanía mundial. *Revista Electrónica 'Quaderns d'Animació i Educació Social'*, 2021, num. 33, p. 1-20.
- Ministerio del Interior. Gobierno de España. (2013). INFORME SOBRE LA EVOLUCIÓN DE LOS DELITOS DE ODIO. <http://www.interior.gob.es/>. Recuperado 22 de enero de 2022, de <http://www.interior.gob.es/documents/642012/3479677/Informe+sobre+los+delitos+de+odio+en+Espa%C3%B1a+2013.pdf/6f10f526-80f7-47a0-911b-d27c61c6cf40>
- Ministerio del Interior. Gobierno de España. (2014). INFORME SOBRE LA EVOLUCIÓN DE LOS DELITOS DE ODIO. <http://www.interior.gob.es/>. Recuperado 22 de enero de 2022, de <http://www.interior.gob.es/documents/642012/3479677/Informe+2014+sobre+la+evoluci%C3%B3n+de+los+delitos+de+odio+en+Espa%C3%B1a/b6c6026e-8b04-4f45-b513-e79551be411f>
- Ministerio del Interior. Gobierno de España. (2020). INFORME SOBRE LA EVOLUCIÓN DE LOS DELITOS DE ODIO. <http://www.interior.gob.es/>. Recuperado 22 de enero de 2022, de <http://www.interior.gob.es/documents/642012/13622471/Informe+sobre+DELITOS+DE+ODIOa+evoluci%C3%B3n+de+delitos+de+odio+en+Espa%C3%B1a+a%C3%B1o+2020.pdf/bc4738d2-ebe6-434f-9516-5d511a894cb9>
- Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. (2018). Glosario de términos sobre la diversidad afectivo-sexual. Recuperado de <https://www.mscbs.gob.es/ciudadanos/enfLesiones/enfTransmisibles/sida/docs/glosarioDiversidad110418.pdf>
- Pichardo, J.I., De Stéfano, M., Faure, J., Sáenz, M. y Williams, J. (2015). *Abrazar la diversidad: propuestas para una educación libre de acoso homofóbico y transfóbico*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. <https://www.inmujeres.gob.es/publicacioneselectronicas/documentacion/Documentos/DE1711.pdf>
- Stainback, S.-Stainback, W. (1992). *Curriculum Considerations in Inclusive Classrooms*. (Facilitating Learning for All Students). Baltimore: Paul Brookes.
- Turban, J. (2020). *What Is Gender Dysphoria?* <https://www.psychiatry.org/>. Recuperado el 19 de enero de 2022, de <https://www.psychiatry.org/patients-families/gender-dysphoria/what-is-gender-dysphoria>

UNESCO, UNAIDS, UNFPA, UNICEF, UN Women & WHO (2018). *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach* (Revised edition). <https://es.unesco.org/>. Recuperado 17 de marzo de 2022, de <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

UNESCO. (2018). *School violence and bullying: Global status and trends, drivers and consequences*. <http://www.infocoonline.es/>. Recuperado 23 de enero de 2022, de <http://www.infocoonline.es/pdf/BULLYING.pdf>

6. Annexos

Annex 1. Legislació

A nivell internacional:

- Declaració Universal dels Drets humans de 1948. URL: https://www.un.org/es/documents/udhr/UDHR_booklet_SP_web.pdf

Art. 1: "Tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres".

Art. 2 p.1: "Tota persona té els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició".

Art. 3: "Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seua persona".

- Convenció sobre els Drets del xiquet i la xiqueta. URL: <https://www.un.org/es/events/childrenday/pdf/derechos.pdf>

Art. 29 p.1 d): "Preparar al xiquet per a assumir una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat dels sexes i amistat entre tots els pobles, grups ètnics, nacionals i religiosos i persones d'origen indígena".

- Declaració de Montreal (Conferència Internacional sobre els drets humans LGBT, 2006: 7): "Exigim que les autoritats governamentals competents (nacionals o locals) encarregades de les polítiques educatives, entre elles els consells escolars, incloguen lliçons sobre els drets humans de les persones LGBT en el pla d'estudis i actuen en contra de tota intimidació o violència contra alumnes o professors LGBT". URL: <http://www.declarationofmontreal.org/DeclaraciodeMontrealCAT.pdf>

A nivell nacional:

- Constitució Espanyola (BOE núm.311, de 29 de desembre de 1978). URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>

Art. 14: "Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaldre cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social".

Art. 18 p.1: "Es garanteix el dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge".

Art. 27 p.2: “L'educació tindrà per objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i llibertats fonamentals”.

- Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-7899-consolidado.pdf>

Art. 1 a bis: “La qualitat de l'educació per a tot l'alumnat, sense que existisca cap discriminació per raó de naixement, sexe, origen racial, ètnic o geogràfic, discapacitat, edat, malaltia, religió o creences, orientació sexual o identitat sexual o qualsevol altra condició o circumstància personal o social”.

Art. 1 c: “La transmissió i posada en pràctica de valors que afavorisquen la llibertat personal, la responsabilitat, la ciutadania democràtica, la solidaritat, la tolerància, la igualtat, el respecte i la justícia, així com que ajuden a superar qualsevol tipus de discriminació”.

Art. 1 l: “El desenvolupament de la igualtat de drets, deures i oportunitats, el respecte a la diversitat afectiu-sexual i familiar, el foment de la igualtat efectiva de dones i homes a través de la consideració del règim de la coeducació de xiquets i xiquetes, l'educació afectivo-sexual, adaptada al nivell maduratiu, i la prevenció de la violència de gènere, així com el foment de l'esperit crític i la ciutadania activa”.

A nivell autonòmic:

- DECRET 39/2008, de 4 d'abril, del Consell, sobre la convivència en els centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics i sobre els drets i deures de l'alumnat, pares, mares, tutors o tutores, professorat i personal d'administració i servicis. URL: https://dogv.gva.es/datos/2008/04/09/pdf/2008_4159.pdf

Art. 3 p.1: “Tot l'alumnat té els mateixos drets i deures, sense més distincions que aquelles que es deriven de la seua edat i de les etapes o els nivells de les ensenyances que cursen”.

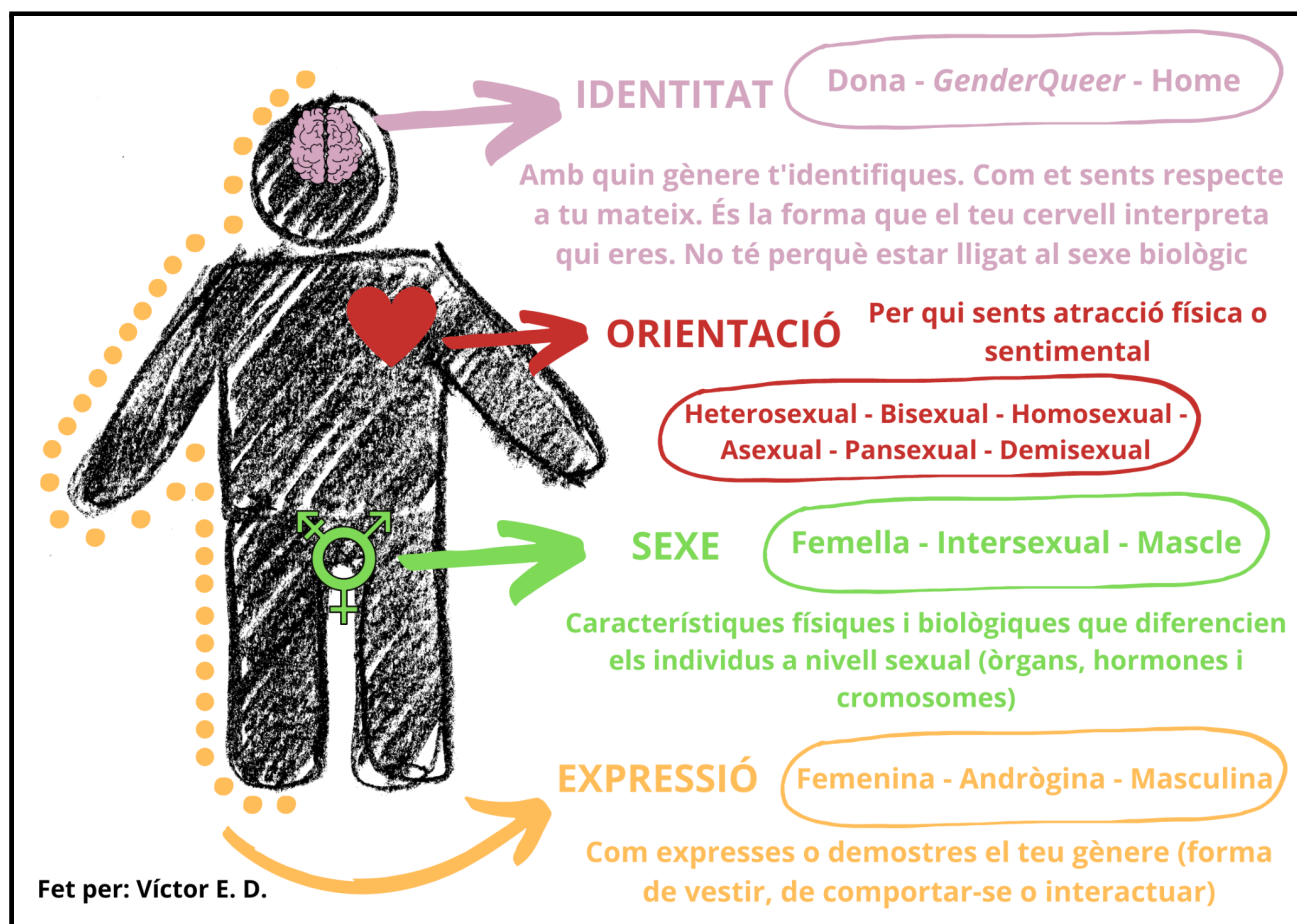
- DECRET 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana. URL: https://dogv.gva.es/datos/2014/07/07/pdf/2014_6347.pdf

Art. 3 punt 2. b: “Desenrotllar bones pràctiques que afavorisquen un bon clima de treball i la resolució pacífica de conflictes, així com les actituds responsables i de respecte pels altres”.

Art. 3 punt 2. c: "Incentivar valors com el respecte, la tolerància, la cultura de l'esforç i la superació personal".

- Instrucció del 15 de desembre de 2016, del director general de Política Educativa, per la qual s'estableix el protocol d'acompanyament per a garantir el dret a la identitat de gènere, l'expressió de gènere i la intersexualitat. URL: https://dogv.gva.es/datos/2016/12/27/pdf/2016_10425.pdf
- Llei 8/2017, de 7 d'abril, de la Generalitat, integral del reconeixement del dret a la identitat i l'expressió de gènere a la Comunitat Valenciana (CAPÍTOL II Mesures en l'àmbit de l'educació). URL: https://dogv.gva.es/datos/2017/04/11/pdf/2017_3089.pdf
- Llei 23/2018, de 29 de novembre, de la Generalitat, d'igualtat de les persones LGTBI. URL: https://dogv.gva.es/datos/2018/12/03/pdf/2018_11252.pdf

Annex 2. Suport visual sessió 1

Annex 3. Sinopsi de “Tres con Tango”

Aquest llibre conta la història real, adaptada als infants, que va tindre lloc al zoològic de *Central Park* a Nova York. Tots el dies és visitat per moltes famílies, però els animals que hi ha allí també formen famílies. El guarda del zoo, el senyor Gramzay, va descobrir que hi havia dos pingüins mascle que eren parella, ja que ho feien tot junts. Però es van adonar que hi havia una cosa que la resta de parelles de pingüins podien fer i ells no, pondre ous i covar-los. Per això, un dia, el guarda va decidir posar un ou que no tenia qui el cuidara en el niu de la parella de pingüins, donant-los l'oportunitat de tindre un fill a qui el senyor Gramzay va anomenar Tango. La cria, poc a poc, va anar creixent i, juntament amb els seus pares, vivien de igual forma que la resta de pingüins del zoo.

Annex 4. Sinopsi de “Titiritesa”

Titiritesa és una princesa que viu amb els seus pares, el rei Tartufo i la reina Mandolina, en el regne de “Anteayer”. Sa mare vol veure-la “ben casada” i pretén educar-la com una cortesana refinada. Amb aquest fi, comptarà amb una institutriu qui li ensenyarà maneres, però Titiritesa no comparteix les aspiracions de la reina i no està disposta a acceptar la vida convencional que li volen imposar. Per això, decideix fugir del regne. La princesa es fa amiga d'un ase qui l'acompanyarà en la seua aventura. En arribar al regne de “Pasadomañana”, el rei Godofredo li diu a Titiritesa que un monstre s'ha emportat la seua filla i ella decideix anar en la seua busca. Quan troben al monstre, la protagonista fa un tracte amb ell perquè deixi lliure a la princesa Wendolina. Les dues princeses s'enamoren i quan tornen a “Pasadomañana” conten tot el que ha passat i que es volen casar, aleshores, Godofredo ordena que comencen els preparatius de la boda. En meitat de la cerimònia arriben els pares de Titiritesa, la mare es va sorprendre quan va veure que la filla s'estava casant amb una altra xica, però acaba acceptant-ho.

Annex 5. Imatge del curtmetratge “Vestido Nuevo”

Annex 6. Sessió 7

Sessió 7	
Objectius didàctics	- Recollir informació sobre personatges històrics LGTB.
Continguts	- Personatges famosos LGTB.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa. Es faran servir recursos TIC per a la recerca d'informació, ampliant així els coneixements dels xiquets i xiquetes. A més, es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant preguntes que els faran pensar i podran respondre. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres.
Temporalització	45 minuts (25 minuts per a cercar la informació i 20 minuts per a compartir-la, formular preguntes i respondre-les).
Desenvolupament	Es repartiran a l'alumnat dues fitxes que hauran de fer de manera individual (<i>annex 7</i>). Necessitaran un ordinador o tauleta per a cadascú (si no tenen tauleta, es poden utilitzar els ordinadors de l'aula d'informàtica) per poder buscar la informació que se'ls requereix. Una vegada hagen acabat d'emplenar les fitxes, es demanaran voluntaris per llegir en veu alta la informació d'un personatge. Se'ls preguntarà si ja coneixien abans a aquests personatges i, finalment, se'ls preguntarà quina relació pensen que hi ha entre els quatre. Es deixarà a l'alumnat que participe i se'ls resoldrà la pregunta dient que els huit són persones homosexuals, bisexuals o transsexuals, és a dir, pertanyen al col·lectiu LGTB.
Recursos	Recursos espacials: Aula ordinària o aula d'informàtica (segons els recursos dels quals dispose l'alumnat al centre). Recursos personals: El/la docent. Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector, pissarra digital i tauletes o ordinadors.
Observacions	El/la docent haurà d'estar pendent que l'alumnat sàpiga cercar la informació en Internet i haurà d'ajudar-los en cas que ho necessiten.

Nom:

Data:

Ens informem sobre algunes persones famoses

Aquestes persones han estat molt importants i influents en diferents moments de la història. Consulteu a internet les dades més rellevants referents a cada personatge i escriviu-les en l'espai proporcionat.

LILI ELBE

FEDERICO GARCÍA LORCA

FRIDA KAHLO

FREDDIE MERCURY

Fet per: Víctor E. D.

PACO LEÓN

PABLO ALBORÁN

DULCEIDA

MILEY CYRUS

Fot per: Víctor E. D.

Sessió 8	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Buscar dades oficials respecte als delictes d'odi. - Prendre consciència sobre la LGTBIfòbia. - Respectar les persones del col·lectiu. - Recollir informació sobre la tolerància dels diferents països.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Delictes d'odi. - LGTBIfòbia. - Drets humans.
Metodologia	<p>La metodologia serà activa i participativa. Es promourà la capacitat reflexiva de l'alumnat mitjançant preguntes que generaran un xicotet debat en el qual puguen expressar-se i intercanviar opinions. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres. A més, es faran servir recursos TIC per a la recerca d'informació, ampliant així els coneixements dels xiquets i xiquetes.</p>
Temporalització	45 minuts (20 minuts la primera part i 25 minuts la segona part).
Desenvolupament	<p><u>Primera part:</u></p> <p>Es començarà preguntant a l'alumnat si recorden el que es va fer la sessió anterior per tal de refrescar les idees i relacionar-les amb el que es farà en aquesta sessió.</p> <p>Es llegirà de manera conjunta i en veu alta una notícia sobre la LGTBIfòbia. Es pot llegir des de la pantalla digital, imprimir-la o, si cada alumne/a té la seua pròpia tauleta, la pot llegir d'ahí.</p> <p>https://www.lasexta.com/noticias/sociedad/homofobia-existe-violencia-colectivo-lgtbi-aumenta-que-2021-delitos-odio-han-subido-93_202109096139c66e69e5350001256ced.html</p> <p>A continuació, es s'obrirà el torn de preguntes o comentaris per si algun/a alumne/a vol fer alguna aportació respecte al que han llegit.</p> <p><u>Segona part:</u></p> <p>Es repartirà a l'alumnat una fitxa que hauran de fer per parelles (<i>annex 9</i>). Necessitaran un ordinador o tauleta per a cadascú (si no tenen tauleta, es poden utilitzar els ordinadors de l'aula d'informàtica) per poder buscar la informació que se'ls requereix. Un membre de la parella pot encarregar-se de buscar els països més tolerants i l'altre els menys. Una vegada hagen acabat d'emplenar la fitxa, es demanaran voluntaris per llegir en veu alta els països que han posat en cada columna. Finalment, se'ls pot preguntar què pensen respecte als països que han anotat, fent així un xicotet debat.</p>
Recursos	<p>Recursos espacials: Aula ordinària o aula d'informàtica (segons els recursos dels quals dispose l'alumnat al centre).</p> <p>Recursos personals: El/la docent.</p> <p>Recursos materials: Ordinador amb connexió a Internet, projector,</p>

	pissarra digital i tauletes o ordinadors.
Observacions	Si no dona temps a acabar l'activitat de la segona part, es demanarà que ho acaben a casa. En la següent sessió es podran dedicar 10 minuts a fer el xicotet debat sobre la informació que han obtingut.

Annex 9. Fitxa de la sessió 8

Noms: _____ Data: _____

DRETS LGTBI+ EN TOT EL MÓN

Busca en Internet quins països tenen les lleis més tolerants i inclusives respecte al col·lectiu LGTBI+ i quins menys. Escriu-los en la graella en la columna que corresponga.

Fet per: Víctor E. D.

Sessió 9	
Objectius didàctics	<ul style="list-style-type: none"> - Crear un mural inclusiu cap a la diversitat afectivo-sexual. - Fomentar el respecte per la diversitat.
Continguts	- Visibilització de la diversitat afectivo-sexual.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa. Es promourà la imaginació de l'alumnat pensant una frase inclusiva i, es llegiran en veu alta per compartir-les amb la resta. D'aquesta manera, tots i totes s'enriqueixen de les aportacions dels altres. També es fomentarà el treball grupal, ja que la creació del mural es farà de manera conjunta (hauran de decidir entre ells on escriure cada frase, com decorar-lo, compartir material, etc.)
Temporalització	45 minuts (els primers 10 minuts es poden dedicar a fer el xicotet debat de la sessió anterior si no s'ha pogut fer).
Desenvolupament	En aquesta sessió es demanarà a cada alumne/a que pense una frase inclusiva respecte a la diversitat afectivo-sexual. Si algun alumne presenta dificultats o en eixe moment no es troba inspirat per pensar una frase, el/la docent podrà ajudar-lo suggerint paraules clau com: respecte, diversitat, drets, discriminació o violència. També se li poden fer preguntes com: "Què has après al llarg de totes les sessions? Penses que és just que algunes persones hagen de sofrir per la seua condició sexual?" D'aquesta manera, serà més fàcil pensar una frase. Quan tots i totes tinguen la seua frase pensada (poden escriure-la en un paper per a no oblidar-se), es llegiran en veu alta perquè els companys i companyes les escolten i perquè el/la docent pugua determinar si són aptes o no. En cas que alguna no es considere adequada, s'explicarà el perquè cal millorar-la i es proposarà que pense una altra. Açò es farà amb la finalitat de crear un mural que es col·locarà al passadís de l'escola. Una vegada l'alumnat ja tinga les frases i s'haja donat el vist bo per part del/la docent, cadascú/-na escriurà la seua frase en el mural, es decorarà amb diversos colors i també poden fer algun dibuix representatiu.
Recursos	<p>Recursos espacials: Aula i passadís.</p> <p>Recursos personals: El/la docent.</p> <p>Recursos materials: llapis, fulls de paper, bolígraf, retoladors, ceres, pintura de mans, tèmperes, colors de fusta, paper continu i cinta adhesiva.</p>
Observacions	Alguns exemples de frases inclusives poden ser: "Tots i totes tenim els mateixos drets, la diversitat és l'essència de la nostra societat, hem de respectar-nos, no volem un món amb discriminació, no a la violència, dona igual qui m'agrade..."

	Es pot donar el cas que algunes frases es repetisquen, però no passa res, si són adequades, es donaran per vàlides igualment i s'escriuran al mural tantes vegades com apareguen repetides.
--	---

Annex 11. Sessió 10

Sessió 10	
Objectius didàctics	- Reivindicar la diversitat sexual. - Crear mobiliari urbà inclusiu.
Continguts	- Inclusió. - Visibilització del col·lectiu LGTBI+.
Metodologia	La metodologia serà activa i participativa, ja que serà el mateix alumnat qui duga a terme aquesta campanya de visibilització, el professorat simplement acompanyarà i els ajudarà en allò que necessiten.
Temporalització	45 minuts.
Desenvolupament	En aquesta sessió es farà una eixida pel municipi. S'anirà a llocs públics on hi haja bancs per seure. Per a fer l'eixida es necessitaran dos docents i es dividirà l'alumnat en dos grups, cada grup anirà amb un docent. Amb pintures que s'hauran comprat i, amb el previ consentiment de l'ajuntament, es pintaran alguns bancs simulant la bandera LGTBI+. A mesura que vagen acabant de pintar, se'ls repartirà un qüestionari perquè ells mateixos avaluen el seu aprenentatge al llarg de les diferents sessions (<i>annex 12</i>).
Recursos	Recursos espacials: Llocs públics del municipi. Recursos personals: Dos docents. Recursos materials: Pintura de diferents colors (roig, taronja, groc, verd, blau i morat) i un pinzell per a cada alumne/a.
Observacions	Si no es poguera aconseguir el permís pertinent per part de l'ajuntament, es demanaria permís a la direcció del centre per pintar bancs del pati de l'escola.

Autoavaluació de l'alumnat

En aquestes sessions he après...	SÍ 	NO 	NO HO SÉ
La diferència entre identitat de gènere, expressió de gènere, sexe i orientació sexual.			
Diferents models de famílies.			
Què és el <i>bullying</i> LGTBIfòbic.			
A respectar les altres persones independentment de la seua condició sexual.			
Que la diversitat afectivo-sexual no està ben considerada en alguns països.			
Qui van ser algunes persones rellevants en la història amb una orientació sexual no heteronormativa.			
Que la discriminació i/o violència contra persones LGTB+ se segueix donant hui en dia.			

Encercla el teu grau de satisfacció amb les sessions dutes a terme:

Molt content/-a

Content/-a

Poc content/-a

Gens content/-a

Per favor, escriu què és el que més t'ha agradat i el que menys. També pots escriure algun comentari que cregues rellevant o proposta de millora.

Fet per: Víctor E. D.

